

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

КІШЛЯН ВІКТОР ЛЕОНІДОВИЧ

УДК 342.922:347.793.1

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС
КАПТАНА МОРСЬКОГО СУДНА**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник

Заслужений юрист України, доктор юридичних наук, професор

Діденко Сергій Володимирович,

Херсонський інститут «Міжрегіональна академія управління персоналом»,
директор

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Заросило Володимир Олексійович,

Міжрегіональна академія управління персоналом,
завідувач кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної
діяльності

кандидат юридичних наук, доцент

Орловська Ірина Григорівна,

Федерація профспілок України,

завідувач відділу правової експертизи департаменту правового захисту

Захист відбудеться «1» червня 2020 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради К 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за
адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту
публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

Автореферат розісланий «30» квітня 2020 р.

В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

Л.В. Сорока

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Україна є морською державою. У відносно недалекому минулому наша держава була ще й державою з потужним і надійним флотом. На жаль, в умовах сьогодення більшість українських морських компаній стали банкрутами і припинили своє існування. Разом із ними було знищено або розпродано за безцінь більшість цивільних морських суден.

Утім в Україні існує розвинута морська освіта, і сьогодні ми посідаємо п'яте місце у світі за кількістю моряків, які працюють на торгових судах різних держав. Серед громадян України – понад сто десять тисяч сертифікованих моряків, із них майже сімдесят тисяч виходять у море на судах як під прапором України, так і під прапорами інших держав. Професіоналізм і працездатність українських моряків визнана й оцінена всім морським товариством. Понад вісім тисяч українських моряків офіцерського складу є елітою світового флоту, займаючи вищі адміністративні посади на морських судах. Це громадяни України, які працюють на посадах штурманів, старших механіків, старших помічників капітана та перебувають на адміністративній посаді капітана.

Керівництво морських компаній надає їм компетенцію надійно й у встановлені строки доставляти вантажі, а найголовніше – зберігати життя, здоров'я, безпеку та всі види забезпечення екіпажу судна. Згідно з нормами міжнародного морського та країн-прапорів законодавства капітан судна виконує свої обов'язки за принципом єдиноначальності. Він є вищим адміністративним керівником і керівником органу дізнання на судні. Має безпрецедентні адміністративні права та несе за їх неналежне виконання (зловживаннями ними) дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність.

Незважаючи на те, що в міжнародному морському праві правовий статус капітана морського судна визначено загалом достатньо, на рівні вітчизняного законодавства ситуація є більш складною. В Україні практично відсутнє соціальне забезпечення моряків загалом і капітанів суден, зокрема. Капітан судна, який має найвищий статус та повагу на судні, стає не просто звичайним громадянином, коли прибуває на територію України, – він стає безправною особою: не має права на пенсію, піддається адміністративній дискримінації та загалом відчуває соціальний дискомфорт. Перебуваючи ж на судні, він не має можливості реалізувати своє активне право щодо формування представницьких органів влади. У разі захоплення суден з українськими моряками піратами, арешту суден разом з екіпажем наші моряки не часто отримують допомогу від вітчизняних суб'єктів публічної адміністрації. Також потребує вдосконалення система морської освіти в Україні.

Як показують результати власного соціологічного опитування моряків – громадян України та членів їх сімей, 97 % із них не задоволені правовим механізмом реалізації своїх прав як громадян України, 77 % вказали ще й на те, що адміністративно-правовий статус капітана судна в Україні є неналежним. І це при тому, що вони разом пересилають в Україну понад 3 мільярди доларів щорічно.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Відомо, що засновником сучасного морського права України є професор Є. Додін, який сформував засади в аналізованій нами сфері¹. У свою чергу Н. Орлова визначила, що особливістю правового статусу капітана судна є комплексна зумовленість різних галузей права²; І. Підпала прописала загальні вимоги до моряка, який, на її погляд, має бути фахівцем своєї професійної діяльності, мати відповідну освіту, певну кваліфікацію та добре здоров'я³; Ю. Єфіменко розкрив деякі аспекти генези статусу капітана морського судна⁴; В. Байрак присвятив свої наукові праці адміністративно-правовому регулюванню організації діяльності капітана на водному транспорті⁵.

Крім того, окремі питання адміністративно-правового статусу капітана морського судна аналізували у своїх працях вітчизняні вчені-юристи Т. Аверочкіна, К. Білляр, О. Брильов, Ю. Гаруст, В. Галуцько, Є. Гетьман, М. Горбач, Т. Губанова, В. Гуцуляк, Л. Давиденко, О. Джафарова, С. Діденко, А. Долгополов, О. Дрозд, Ю. Єфіменко, О. Єщук, В. Заросило, А. Іванишук, О. Каєнко, К. Кириченко, С. Ківалов, В. Ковальська, Е. Крістева, С. Кузнецов, О. Кукшинова, М. Лошицький, А. Манжула, А. Миронюк, Л. Миськів, К. Михайличенко, І. Орловська, С. Петков, Г. Півторак, Ю. Семаніва, О. Собкевич, Є. Соболев, К. Чижмарь, Р. Шаповал, К. Шкарупа та ін. Проте ці та інші вчені проблематику адміністративно-правового статусу капітана морського судна безпосередньо не аналізували, а присвячували свої наукові пошуки більш загальним, спеціальним або суміжним проблемам.

Отже, незадоволеність значної частини громадян адміністративно-правовим статусом капітана морського судна, наявність у цій сфері законодавчих прогалин і невідповідностей, неналежний соціальний захист моряків як громадян України, відсутність спеціалізованих монографічних досліджень з цієї тематики і обґрунтовують актуальність теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Тема дисертаційного дослідження узгоджується з положеннями Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р., Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, Стратегії розвитку морських портів України на період до 2038 р., затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 липня 2013 р. № 548, Концепції Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку кораблебудування на період до 2035 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6 травня 2009 р. № 671. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права

¹ Додін Є., Кузнецов С., Аверочкіна Т., Нікіша Д. Морське право. Одеса: Фенікс. 2012, 506 с.

² Орлова Н. До питання про правовий статус капітана судна. Юрист України. 2014. № 4. С. 94-102.

³ Підпала І. Адміністративно-правові засади проходження служби на морському торговельному транспорті: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2015. 202 с.

⁴ Єфіменко Ю. Проблема визначення статусу капітана морського судна (історичний аналіз). Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 2. С. 155-157.

⁵ Байрак В. Адміністративно-правове регулювання організації діяльності капітана на водному транспорті: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2019. 237 с.

«Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу теоретико-методологічних засад, вітчизняних і міжнародних нормативно-правових актів, правових звичаїв та інших джерел права розв'язати наукове завдання щодо адміністративно-правового статусу капітана морського судна.

Відповідно до поставленої мети в роботі заплановано вирішити такі *завдання*:

- з'ясувати правову природу та описати межі адміністративно-правового статусу капітана морського судна;
- здійснити аналіз і узагальнення міжнародних норм права щодо регулювання діяльності капітана морського судна;
- розкрити адміністративно-правове законодавство щодо регулювання діяльності капітана морського судна в Україні;
- з'ясувати межі адміністративних обов'язків капітана морського судна;
- визначити адміністративні права капітана морського судна;
- розкрити адміністративну відповідальність у сфері управління морським судном;
- визначити чинники адміністративно-правового захисту капітана морського судна;
- виявити й узагальнити досвід морських іноземних держав щодо формування правового статусу капітана морського судна;
- удосконалити адміністративно-правовий статус капітана морського судна в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері визначення, формування та реалізації адміністративно-правового статусу капітана морського судна.

Предмет дослідження – адміністративно-правовий статус капітана морського судна.

Методи дослідження. У роботі було використано комплекс методів наукового пізнання. *Діалектичний* філософський спосіб пізнання суспільного життя дав можливість сформулювати наукову новизну вперше, а саме сутність гарантій адміністративно-правового захисту капітана морського судна (підрозділ 1.1), юридично-правовий зв'язок між капітаном, державою-прапором судна та державою Україною (підрозділ 1.2), сформулювати сутнісне розуміння адміністративно-правового захисту капітана морського судна – громадянина України, який здійснює управління судном під прапором іноземної держави (підрозділ 1.3). *Метафізичний* філософський метод дав можливість з'ясувати межі адміністративних обов'язків капітана морського судна (підрозділ 2.1), визначити адміністративні права капітана морського судна (підрозділ 2.2), розкрити адміністративну відповідальність капітана у сфері управління морським судном (2.3).

Загальнонаукові *дедуктивний* та *індуктивні* методи використовувалися практично в усіх підрозділах дисертації для формування наукової істини від загального до одиничного й навпаки. Спеціальний *логіко-семантичний* спосіб наукового пізнання дав можливість у логічній послідовності проаналізувати думки на аналізовану проблематику вчених-правників (розділи 1–3).

Формально-догматичний метод наукового пізнання як спеціальний юридичний прийом аналізу вітчизняного, національного законодавства та їх пам'яток широко використовувався в більшості підрозділів (розділи 1–3, підрозділ 3.1). Метод *порівняльного законодавства* дав можливість здійснити компаративістичну характеристику аналізованої проблематики (підрозділ 3.1), застосувати способи *правового прогнозування* і *правотворчості* та розробити зміни й доповнення до чинного законодавства (підрозділ 3.2). *Соціологічні* прийоми допомогли здійснити соціологічне опитування й узагальнити його результати (додаток Б до дисертації).

Нормативним підґрунтям дослідження є Конституція України, Конвенція ООН з морського права 1982 р., Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 р., Конвенція про мінімальну кваліфікацію капітана та інших осіб командного складу торговельних суден 1936 р., Водний кодекс України, Митний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, інші кодифіковані акти, закони України «Про морські порти України», «Про транспорт», «Про перевезення небезпечних вантажів», «Про державний кордон України», інші законодавчі акти, постанови Кабінету Міністрів України у сфері регулювання морського транспорту, накази Міністерства інфраструктури України та Державної служби морського та річкового транспорту України.

Емпіричну базу дисертації становлять узагальнені дані та матеріали Міністерства інфраструктури України, Державної служби морського та річкового транспорту України, Інспекції з питань підготовки та дипломування моряків, Державної кваліфікаційної комісії щодо дипломування капітанів морських суден, Міністерства освіти і науки України, Адміністрації морських портів України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням адміністративно-правового статусу капітана морського судна. За результатами проведеного аналізу сформовано наукові положення і висновки, сформовані особисто здобувачем. Основними з них є такі:

уперше:

– доведено, що гарантії адміністративно-правового захисту капітана морського судна в Україні є невід'ємним чинником його адміністративно-правового статусу як фахівця вищого ґатунку, який забезпечує престиж України на міжнародній арені й робить значний внесок у забезпечення публічного інтересу для вітчизняного суспільства та фінансової стабільності держави;

– зроблено висновок, що стосовно адміністративно-правового статусу капітана морського судна – громадянина України – норми права держави прапора судна, держави порту, в якому перебуває судно, є чинниками, що зумовлюють

виникнення реального юридичного зв'язку між цим капітаном, державою-прапором та державою Україною щодо взаємодії його з уповноваженими органами адміністративного державного контролю іноземних держав та органів вітчизняного адміністративного нагляду за морською галуззю;

– сформовано сутнісне розуміння адміністративно-правового захисту капітана морського судна – громадянина України, який здійснює управління судном під прапором іноземної держави, як сукупності гарантій забезпечення його професійної діяльності та соціального захисту обома державами, при цьому національна публічна адміністрація держави прапора має передусім забезпечити професійні права капітана, а вітчизняна публічна адміністрація – соціальні права, зокрема за кошти держави прапора на основі міжнародних угод;

удосконалено:

– наукові положення щодо адміністративних обов'язків капітана морського судна як визначених першим типом правового регулювання сукупності меж його адміністративної діяльності, установлених нормами міжнародного морського та вітчизняного адміністративного права стосовно управління судном, забезпечення безпеки екіпажу, недоторканності вантажу та здійснення інших адміністративних дій;

– наукове розуміння адміністративної відповідальності у сфері управління морським судном, яка має подвійну юридичну природу та здійснюється в тісній взаємодії національних норм права та норм міжнародного морського права, як накладення капітаном на членів екіпажу в суворій відповідності визначених нормами права процедур, адміністративних санкцій та адміністративної відповідальності, до якої може бути притягнутий капітан морського судна за порушення ним норм адміністративного та міжнародного морського права національними спеціальними суб'єктами контролю публічної адміністрації;

– наукові положення стосовно напрямків і конкретних пропозицій щодо вдосконалення адміністративно-правового статусу капітана морського судна в Україні, зокрема щодо збалансування компетенції адміністрації морських портів та капітанів морських суден, утвердження дієвих правил щодо ізоляції особи, яка перебуває на судні та вчиняє дії, що є юридичним проступком або загрожують безпеці судна, людей і майна; уточнення категорійного розуміння поняття «капітан судна» та деталізації його адміністративних обов'язків і прав, гармонізації норм держави прапора судна і держави, громадянином якої є капітан судна;

отримали подальшого розвитку:

– наукові положення щодо міжнародно-правового законодавства, яке регулює діяльність капітана морського судна, а саме міжнародні акти, які уніфікують стандарти добору претендентів на посаду капітана, акти, що визначають обов'язки і правове становище капітана на судні, акти, що визначають його юридичну відповідальність, міжнародні морські договори та морські звичаї, які визначають внутрішні адміністративні засади діяльності капітана на морському судні;

– наукові положення щодо адміністративних прав капітана морського судна як зумовлених нормами міжнародного та національного законодавства, а також морським звичаєм підстави та його юридична здатність виконувати покладені на нього адміністративні обов'язки стосовно управління судном, забезпечення публічного інтересу з наданням йому адміністративної компетенції щодо вчинення певних владних дій, зокрема застосування адміністративного примусу, з метою забезпечення безпеки екіпажу та мореплавства, належного і вчасного доставляння вантажу;

– наукові положення щодо компаративістичної характеристики правового статусу капітана морського судна як підстави виникнення правосуб'єктності капітана судна, адміністративних обов'язків і прав на судні, що регулюються нормами міжнародного морського законодавства, та особливості юридичної відповідальності капітана судна, що залежать від громадянства капітана та держави прапора судна.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки і пропозиції впроваджено та надалі може бути використано в:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого вдосконалення теоретичних положень адміністративно-правового статусу капітана морського судна (акт упровадження Громадської організації «Академія адміністративно-правових наук»);

– *правозастосовній діяльності* – використання одержаних результатів підвищило ефективність планування кар'єри офіцерів моряків (акт упровадження ТЗОВ «SCIENCE AND SPACE»);

– *освітньому процесі* – матеріали дисертації використано під час підготовки навчальних матеріалів з дисциплін «Актуальні питання адміністративного права» та «Актуальні питання морського права», під час підготовки відповідних навчальних посібників, конспектів лекцій (акт упровадження Науково-дослідного інституту морського і космічного права).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднено та обговорено на трьох міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми вдосконалення законодавства та правозастосування» (м. Запоріжжя, 28–29 жовтня 2016 р.), «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (м. Львів, 16–17 червня 2017 р.), «Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (м. Київ, 9–10 березня 2018 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 247 сторінок. Робота містить список використаних джерел із 202 найменувань на 22 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, конкретизовано шляхи та форми їх упровадження; наведено апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1. «Теоретико-правові засади адміністративно-правового статусу капітана морського судна» складається з трьох підрозділів в яких розкриті фундаментальні основи аналізованої проблематики.

У підрозділі 1.1 *«Поняття та зміст адміністративно-правового статусу капітана морського судна»* проаналізовано сутність адміністративно-правового статусу капітана морського судна.

Доведено, що до елементів адміністративно-правового статусу капітана морського судна слід віднести: засади та умови набуття статусу капітана морського судна; адміністративні обов'язки капітана; адміністративні права капітана; адміністративну відповідальність капітана; гарантії адміністративного захисту капітана морського судна в Україні.

Вказано, що особливостями правового статусу капітана морського судна є те, що: такий статус визначається нормами адміністративного права, які зосереджені в морському праві, праві держави прапора судна, національному праві держави, громадянином якої є капітан судна, праві держави порту, в якому перебуває судно, а також у правилах морських звичаїв; капітан морського судна наділений специфічними повноваженнями як посадова особа; у відносинах між капітаном судна та численними владними суб'єктами є адміністративно-правовий зв'язок. Капітан морського судна є службовою (посадовою) особою, яка, з одного боку, наймається судновласником (здійснює його розпорядження), а з іншого – представляє інтереси держави прапора судна та має дотримуватися законодавства держави, громадянином якої він є.

Капітан морського судна має постійний адміністративно-правовий зв'язок з: а) екіпажем судна та капітанами інших судів – з питань уникнення зіткнення та надання/отримання допомоги; б) державою прапора судна; в) державою, громадянином якої він є; г) міжнародною морською організацією (ІМО); г) державою, у порт якої заходить судно. Капітан морського судна має надзвичайні повноваження, і тому законодавством закріплено гарантії адміністративного захисту, які загалом охороняють капітана морського судна як широко уповноважену особу від незаконних і протиправних дій суб'єктів права.

Уточнено умови набуття статусу капітана морського судна, що визначаються національним законодавством на основі Міжнародної конвенції про підготовку й дипломування моряків і несення вахти 1978 року, з поправками (Конвенція ПДНВ) та Кодексу з підготовки і дипломування моряків та несення вахти (Кодекс ПДНВ).

Визначено, що порядок набуття правосуб'єктності капітана морського судна здійснюється за такими етапами: 1) адміністративно-підготовчий (створення нормативно-правової бази Міністерством інфраструктури України; створення Інспекцією з питань підготовки та дипломування моряків державних кваліфікаційних комісій); 2) кваліфікаційний (основний етап, на якому моряки проходять відповідну навчальну і практичну підготовку в морському вищому навчальному закладі та безпосередньо реалізується процедура дипломування моряків державними кваліфікаційними комісіями (зокрема капітана морського судна); 3) додатковий (на цьому етапі може здійснюватися перепідготовка та підвищення кваліфікації моряків (зокрема капітана морського судна), а також проводиться огляд морських вищих навчальних закладів).

Підрозділ 1.2 «Міжнародно-правове законодавство щодо регулювання діяльності капітана морського судна» охарактеризовано міжнародні засади формування статусу капітана морського судна.

Визначено, що міжнародне морське право регулюється багатьма міжнародними нормативними актами, які ухвалені різними міжнародними суб'єктами, наділеними відповідною правотворчістю. Провідну роль в площині нормативного забезпечення міжнародного морського права відіграє Конвенція ООН з морського права 1982 р., яка встановила основні механізми регулювання діяльності судна та екіпажу, загальні свободи та повноваження екіпажу судна, засоби взаємодії між суднами та державами, інструменти та процедури вирішення морських суперечок, способи проведення морських наукових досліджень, а також кодифікувала норми-звичаї морського права, які діють у всіх країнах світу.

Підкреслюється, що Міжнародна морська організація є основним нормотворчим органом міжнародного рівня, що створює правовий інструментарій (конвенції та резолюції), який є правовою основою морської діяльності на міжнародному та національному рівнях (зокрема й в Україні).

Для набуття статусу «капітана» особа має дотримуватися певних вимог, які встановлені як у національному законодавстві, так і в міжнародних конвенціях з метою уніфікації загальних стандартів до осіб – кандидатів на посаду капітана морського судна – та визначення основних засад процедури отримання свідоцтва про кваліфікацію.

Проаналізовано, що низкою міжнародних нормативно-правових актів визначено різні зобов'язання капітана судна (щодо управління судном; вирішення організаційних питань з екіпажем; безпеки та охорони судна; порятунку осіб, які зазнали корабельної аварії; ліквідації корабельних аварій тощо), які комплексно визначають його правове становище як основного суб'єкта управління судном.

З'ясовано, що морські звичаї фактично є частиною міжнародно-правового регулювання морської діяльності, у більшості випадків вони використовуються для торгівельних правовідносин і в надзвичайних ситуаціях на морі.

До складового міжнародно-правового законодавства щодо регулювання діяльності капітана морського судна належать міжнародні морські договори міжнародного співробітництва України, укладені між іноземними державами та уповноваженим суб'єктом публічного адміністрування України (Кабінетом

Міністрів України), що поєднують у собі міжнародні та внутрішні адміністративні засади діяльності морського судна з метою всебічного розвитку національного та взаємного морського судноплавства.

У підрозділі 1.3 «Адміністративно-правове законодавство стосовно регулювання діяльності капітана морського судна в Україні» проаналізовано чинне національне законодавство у площині діяльності капітана морського судна в Україні.

Визначено, що Конституція України є системною базою побудови адміністративно-правового законодавства щодо регулювання діяльності капітана морського судна, адже визначає принцип верховенства права, визнання міжнародних договорів (які є невід'ємною частиною морського права), безпеки людини як найвищої цінності, забезпечення екологічної безпеки тощо.

Підкреслюється, що Кодекс торговельного мореплавства України є основним кодифікованим актом правового регулювання статусу капітана морського судна, оскільки комплексно визначає становище (основні завдання, повноваження та засади відповідальності) капітана морського судна як суб'єкта управління судном.

Особливу роль у регулюванні діяльності капітана морського судна відведено Кодексу України про адміністративні правопорушення, який визначає подвійне становище капітана морського судна: як суб'єкта, на якого накладається адміністративна відповідальність за визначене законодавством адміністративне правопорушення, та як суб'єкта, уповноваженого на розгляд справ про адміністративні правопорушення і накладення адміністративних стягнень, що розкриває управлінські повноваження капітана морського судна.

Проаналізовано кодифіковані та спеціалізовані закони у сфері використання водних природних ресурсів, транспорту та транспортування, митного контролю та інших видів державного нагляду, що комплексно регулюють діяльність капітана морського судна, визначають коло його повноважень і відповідальності й загалом формують сферу управління морським судном.

Встановлено, що основними суб'єктами підзаконної правотворчості у сфері регулювання діяльності капітана морського судна є: Кабінет Міністрів України; Міністерство інфраструктури України; Державна служба морського та річкового транспорту України (Морська адміністрація); інші суб'єкти публічної адміністрації (морські екологічні інспекції, Інспекція з питань підготовки та дипломування моряків); державні підприємства, діяльність яких зосереджена на розвитку торгово-морської галузі (наприклад, Державне підприємство «Адміністрація морських портів України», Казенне підприємство «Морська пошуково-рятувальна служба»); судновласник як один із суб'єктів управління морським судном, що має повноваження видавати інструкції, якими у своїй діяльності зобов'язаний керуватися капітан судна; громадські організації щодо здійснення громадського контролю за морськими перевезеннями.

Визначено, що частиною адміністративно-правового законодавства щодо регулювання діяльності капітана морського судна в Україні є норми держави прапора судна та права держави порту, в якому перебуває судно, що

поширюються на судно з моменту його реєстрації та зумовлюють виникнення реального зв'язку між судном і державою задля здійснення уповноваженими органами адміністративного контролю над судном і діяльністю членів екіпажу, зокрема діяльністю капітана морського судна.

Розділ 2. «Зміст адміністративно-правового статусу капітана морського судна в Україні» складається із чотирьох підрозділів в яких розкрито характеристику самостійних юридичних складових, які утворюють зміст статусу капітана морського судна в Україні.

У підрозділі 2.1 «Адміністративні обов'язки капітана морського судна» розкрито зобов'язання капітана морського судна під час здійснення морського плавання.

Визначено, що сукупність обов'язків капітана морського судна визначається нормами національного та міжнародного законодавства, при цьому обов'язки капітана судна виникають із конкретних напрямків діяльності капітана судна та його взаємовідносин із різними суб'єктами (судновласником, екіпажем судна, лоцманами, нотаріусами, іншими суднами, органами влади, консулами, дипломатами).

Адміністративні обов'язки капітана морського судна поділено на: 1) обов'язки щодо належного управління судном (керівництво судном та екіпажем, підтримання порядку на морському судні та інші); 2) обов'язки щодо охорони та безпеки людського життя; 3) обов'язки щодо збереження та відновлення належного морського середовища; 4) обов'язки щодо взаємодії з іншими суб'єктами морського права (органами влади, нотаріусами, консулами); 5) обов'язки щодо надання адміністративних послуг (засвідчення юридично важливих фактів на судні); 6) додаткові обов'язки капітана судна, покладені судновласником; 7) обов'язки капітана щодо забезпечення безпеки на судні (розслідування правопорушень, морські протести, адміністративна відповідальність тощо); 8) обов'язки капітана судна відповідати кваліфікаційним та морально-етичним вимогам.

Розкрито, що основним адміністративним обов'язком капітана морського судна є обов'язок належного управління морським судном, що реалізується у формі управлінського рішення та полягає у здійсненні правових, організаційних, технічних, інформаційних та інших заходів щодо керування судном, екіпажем судна та пасажирями, учинення адміністративних дій щодо підтримання порядку на морському судні, взаємодії з іншими суднами, портами та органами влади іноземних держав, забезпечення екологічної безпеки та охорони морського середовища.

Підкреслюється, що адміністративні обов'язки капітана морського судна регулюються як національним внутрішнім законодавством (в Україні це Конституція, спеціалізований Закон мореплавства та інші законодавчі акти щодо регулювання руху морського транспорту), що визначає особливості обов'язків щодо належного управління морським судном, так і міжнародним морським правом, нормами якого на капітана морського судна покладено адміністративні

обов'язки щодо охорони та безпеки людського життя, належного морського середовища та взаємодії з іншими суб'єктами морського права.

Підрозділ 2.2 «Адміністративні права капітана морського судна» присвячений з'ясуванню правових можливостей капітана морського судна.

Розкрито, що права капітана судна визначені національним законодавством і міжнародним морським правом, відповідно перелік адміністративних прав постійно розширюється.

Встановлено, що капітан морського судна ухвалює рішення про використання зброї абсолютно самостійно, і на практиці виникають запитання щодо меж застосування зброї капітаном судна, а тому потрібно сформулювати правові підстави, умови та порядок придбання, володіння та застосування зброї. Право капітана морського судна на володіння вогнепальною зброєю є можливістю капітана використовувати зброю в небезпечних для судна або екіпажа ситуаціях, що передбачено чинним законодавством. Однак жодним підзаконним актом не визначено порядок придбання, володіння та застосування табельної вогнепальної зброї капітаном судна, і тому Міністерству інфраструктури України потрібно розробити та затвердити Інструкцію про порядок придбання, володіння та застосування табельної вогнепальної зброї капітаном судна.

Визначено ознаки права капітана судна на ізоляцію особи в окремому приміщенні, зокрема: 1) здійснюється в разі вчинення особою дій, що загрожують безпеці судна або людей і майна, однак такі дії не є суспільно небезпечними та не мають ознак кримінально караного діяння; 2) ізоляція особи в окремому приміщенні за своєю юридичною природою є самостійним оперативним заходом адміністративного припинення, а саме адміністративним затриманням, що не пов'язане зі здійсненням провадження у справах про адміністративні правопорушення; 3) капітан судна стає уповноваженою посадовою особою на здійснення адміністративного затримання, для чого наділяється відповідними повноваженнями.

Проаналізовано, що можливість здійснення управління екіпажем дозволяє капітану судна мати право на застосування заходів заохочення і накладання дисциплінарних стягнень на членів екіпажу, а також брати участь у виборі членів екіпажу, фактично перевіряти їх на відповідність формальним і неформальним кваліфікаційним вимогам.

Певна увага була приділена праву капітана морського судна як службової особи, уповноваженої на вчинення процесуальних дій у кримінальному провадженні, що полягає в можливості капітана виконувати затримання особи в межах кримінального провадження з подальшим переданням її відповідним правоохоронним органам; також капітан судна постає як уповноважена особа, що має право на складання адміністративних протоколів у разі вчинення адміністративних правопорушень на судні.

У *підрозділі 2.3 «Адміністративна відповідальність у сфері діяльності капітана морського судна»* розкрито засади, умови та порядок притягнення осіб

до адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері діяльності капітана морського судна.

Доведено, що Кодексом України про адміністративні правопорушення визначено перелік, підстави та умови притягнення капітана морського судна до адміністративної відповідальності за неналежне управління морським судном, що включає різні види адміністративних проступків, при цьому до капітана морського судна може бути застосовано як попередження чи штраф, так і спеціальний вид адміністративного стягнення – позбавлення права керування судном.

Встановлено, що адміністративна відповідальність у сфері діяльності капітана морського судна визначається Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кодексом торговельного мореплавства України, Порядком оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення на морському та річковому транспорті, затвердженим наказом Міністерства інфраструктури України від 18 квітня 2013 р. № 235, міжнародним законодавством і національним законодавством країни, у територіальній юрисдикції якої перебуває морське судно.

Доведено, що адміністративна відповідальність капітана морського судна має подвійну юридичну природу: адміністративна відповідальність осіб, підпорядкованих капітану морського судна, за невиконання або неналежне виконання його законних вимог під час здійснення морського рейсу та адміністративна відповідальність, до якої притягується капітан морського судна відповідно до вимог адміністративного та міжнародного морського права за неналежне управління морським судном.

Визначено специфіку оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення на морському транспорті, що полягає: 1) в обов'язковому письмовому фіксуванні всіх матеріалів адміністративної справи у формі та порядку, що встановлені законодавством; 2) в обов'язковому обліку та зберіганні всіх матеріалів справи; 3) у розгляді адміністративної справи у присутності суб'єкта правопорушення (у більшості випадків); 4) у повному та ґрунтовному дослідженні матеріалів, обставин і доказів у провадженні уповноваженими органами; 5) у негайному виконанні постанов за результатами розгляду справи.

Підрозділ 2.4 «Адміністративно-правовий захист капітана морського судна в Україні» присвячений розкриттю системи захисту капітана судна під час здійснення морського плавання.

Визначено, що суб'єктами здійснення адміністративно-правового захисту капітана морського судна в Україні є як сам капітан, так і відповідні суб'єкти публічної адміністрації – органи державної влади (Кабінет Міністрів України, Міністерство інфраструктури України, Державна служба морського та річкового транспорту України, державні підприємства), громадські організації щодо здійснення громадського контролю за морськими перевезеннями, міжнародні організації, які мають відповідні повноваження в межах міжнародного морського права.

Встановлено, що адміністративно-правові способи захисту капітана морського судна є досить специфічними, оскільки існують як загальні способи захисту прав (звернення і оскарження; судовий захист та контроль; судове представництво), так і спеціальні. Визначено, що спеціальними адміністративно-правовими способами захисту капітана морського судна є: звернення та адміністративне оскарження до органів державної влади; адміністративна медіація (реалізується через діяльність Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України); притягнення екіпажу морського судна до спеціальної дисциплінарної відповідальності у разі вчинення дисциплінарних правопорушень; заходи адміністративного припинення та адміністративна відповідальність, до якої капітан морського судна, як уповноважений орган, притягує винних осіб за вчинення адміністративних правопорушень; державний та соціальний захист капітана судна під час здійснення ним службової діяльності; спеціальні способи захисту, що пов'язані з управлінням судна (наприклад, право капітана на проведення обов'язково-примусового вилучення (реквізицію) потрібного продовольства та право на продаж частини майна судна); способи самозахисту (право капітана судна на володіння табельною вогнепальною зброєю тощо).

Розділ 3. «Удосконалення адміністративно-правового статусу капітана морського судна» складається із двох підрозділів, у яких здійснена компаративістична характеристика ефективного досвіду морських держав та розкриті напрямки удосконалення законодавства України в аналізованій сфері.

Підрозділ 3.1 «Ефективний досвід морських держав щодо регулювання адміністративно-правового статусу капітана морського судна» присвячений аналізу досвіду морських держав щодо визначення правового статусу капітана морського судна.

Виявлено і узагальнено, що правовий статус капітана морського судна в Польщі визначається Морським кодексом від 18 вересня 2001 р., законодавством про морські порти, ранговими та підзаконними актами, міжнародними актами та морськими звичаями. Особливістю статусу капітана судна в Польщі є виділення в Морському кодексі публічно-правових функцій щодо надання адміністративних послуг як реєстратора, здійснення деяких функцій правоохоронного органу (поліції), представницьких функцій держави прапора.

В Італії статус капітана морського судна встановлюється Навігаційним кодексом, міжнародним законодавством щодо сертифікації та кваліфікації моряків, підзаконними актами Президента Республіки та Міністерства інфраструктури і транспорту, однак систематизованого акта щодо статусу капітана морського судна в Італії немає.

Проаналізовано, що у Нідерландах статус капітана судна визначається Законом про морські екіпажі від 11 грудня 1997 р., що регламентує загальні повноваження капітана судна та його взаємовідносини із судновласником, який має забезпечити капітана судна всіма умовами для судноплавства, при цьому капітан судна зобов'язаний вирішувати всі фінансові питання із судновласником.

Встановлено, що у Франції загальний правовий статус капітана судна визначається Транспортним кодексом; особливістю правового регулювання діяльності капітана судна є розширена інституційна система суб'єктів морської інфраструктури, зосереджена на підтриманні взаємодії органів влади із судновласниками, забезпеченні екологічної безпеки, розширенні міжнародного співробітництва та модернізації транспортної інфраструктури.

Правовий статус капітана морського судна Грузії досить детально визначений у Морському кодексі, відповідно статус капітана судна може отримати особа, незалежно від громадянства, у встановленому Агентством морського транспорту порядку; права та обов'язки капітана судна чітко встановлені в законодавстві, а повноваження капітана морського судна щодо притягнення до адміністративної відповідальності окремо встановлені в Морському кодексі.

Виявлено, що у Німеччині морські судноплавства регулюються Торговим кодексом, який визначає правовий статус капітана морського судна як уповноваженої особи на здійснення управлінських і комерційно-правових дій щодо судновласника, екіпажа судна та інших суб'єктів морських перевезень.

У підрозділі 3.2 «Удосконалення адміністративно-правового статусу капітана морського судна в Україні» сформовані конкретні напрямки удосконалення національного законодавства щодо підвищення ефективності діяльності капітана морського судна в Україні.

Підкреслюється, що безпека морського судноплавства має бути пріоритетним напрямком сучасної морської політики в Україні, і тому важливо запровадити комплексну систему безпеки морського судна, урахувавши стандарти держави прапора, держави порту, прибережної держави та міжнародні зобов'язання.

Доводиться, що Міністерству інфраструктури України потрібно розробити та затвердити Інструкцію про порядок придбання, володіння та застосування табельної вогнепальної зброї капітаном судна, у якій визначити порядок та умови придбання зброї; права та обов'язки капітана судна; порядок обліку зброї; порядок використання та застосування зброї; відповідальність і контроль за придбанням, володінням та застосуванням зброї.

Визначено, що повноваження капітана морського судна мають бути чітко систематизовані у Статуті служби на морських суднах, який досі не ухвалено Міністерством інфраструктури України (при цьому діє старий Статут служби на судах морського флоту Союзу РСР 1976 р.), в якому конкретно визначити компетенцію капітана морського судна на основі міжнародних і національних принципів морського права.

Виявлено, що в Україні відсутній порядок здійснення ізоляції особи в окремому приміщенні, якщо дії особи, яка перебуває на судні, не містять кримінально караного діяння, але загрожують безпеці судна або людей і майна. При цьому, з одного боку, це обмежує конституційне право на пересування особи, а з іншого – гарантує безпеку на судні, і тому Міністерству інфраструктури України потрібно розробити та затвердити Інструкцію про заходи щодо ізоляції

особи, яка перебуває на судні та вчиняє дії, що не містять кримінально караного діяння, але загрожують безпеці судна або людей і майна, що на ньому перебувають.

Запропоновано внести зміни та доповнення до ст. 188-15 «Невиконання законних вимог посадових осіб органів морського і річкового транспорту» Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо накладення відповідальності за порушення правил ізоляції особи на морському транспорті, а також підвищення відповідальності за невиконання законних вимог посадових осіб органів морського і річкового транспорту.

Також запропоновано доповнити Кодекс торговельного мореплавства України ст. 67-1 «Капітан судна як службова особа, уповноважена на вчинення процесуальних дій у кримінальному провадженні» щодо його правової можливості на розгляд справ про адміністративні правопорушення.

Виявлено, що у Кодексі торговельного мореплавства України лише одна глава виділена для капітана судна, що, враховуючи широкі управлінські повноваження капітана судна та наявні правові прогалини в нормативному регулюванні, вбачається досить обмеженим, у зв'язку з чим обґрунтовується необхідність суб'єктам підзаконної правотворчості у сфері регулювання діяльності капітана судна розробити, а Міністерству інфраструктури України – затвердити Положення про капітана морського судна.

Встановлено, що з практичної точки зору досить проблемним є врахування національних норм держави прапора, держави порту і прибережної держави, адже судно має «реальний зв'язок» із державою прапора, при цьому під час плавання потрібно враховувати норми держави порту і прибережної держави.

Доведено, що капітан морського судна забезпечує виконання принципу «реального зв'язку» судна з державою прапора, що полягає в дотриманні національних і міжнародних норм, ратифікованих державою прапора, при цьому капітан морського судна має враховувати норми, стандарти та вимоги держави порту і прибережної держави, які інколи недостатньо регламентовані (щодо ввезення продуктів чи вантажів, екологічні норми, технічні норми судна тощо), що викликає юридичні суперечності між капітаном морського судна та державою порту чи прибережної держави. Тому існує необхідність чітко прописати порядок урахування та дотримання капітаном морського судна норм держави порту і прибережної держави, міжнародних стандартів та морських звичаїв, при цьому встановивши ефективний механізм державного та соціального захисту капітана морського судна.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації на основі аналізу й узагальнення теорії адміністративного та морського права, наукових поглядів, положень чинного міжнародного та національного законодавства розроблено наукові положення і наведено розв'язання наукового завдання щодо адміністративно-правового статусу капітана морського судна. Основі з них такі:

1. Адміністративно-правовий статус капітана морського судна – це правове становище капітана як службової особи, що визначається нормами адміністративного права (національним і міжнародним законодавством), відповідно до якого капітан наділяється владними адміністративними повноваженнями щодо керівництва екіпажем судна, забезпечення організаційно-правових та управлінських функцій щодо управління судном, організації судноводіння, накладення відповідальності та вирішення інших внутрішніх питань, які загалом реалізуються від імені держави прапора судна, відображаючи взаємозв'язок капітана морського судна, як суб'єкта права, із судновласником, державою та суспільством.

2. Особливостями міжнародно-правового законодавства щодо регулювання діяльності капітана морського судна є те, що міжнародні акти, які визначають адміністративно-правовий статус капітана морського судна, умовно можна поділити на: міжнародні акти, які уніфікують стандарти осіб-кандидатів на посаду капітана морського судна та визначають основні засади процедури отримання свідоцтва про кваліфікацію (Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 р.; Конвенція про мінімальну кваліфікацію капітана та інших осіб командного складу торговельних суден 1936 р. № 53); міжнародні акти, які визначають зобов'язання капітана судна та його правове становище як основного суб'єкта управління судном у морі (Конвенція ООН із морського права 1982 р., Міжнародний кодекс з охорони суден і портових засобів 2002 р., Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі 1974 р.); міжнародні акти, які визначають відповідальність капітана морського судна (Міжнародна конвенція про уніфікацію деяких правил відносно обмеження відповідальності власників морських суден 1924 р., Міжнародна конвенція про обмеження відповідальності власників морських суден 1956 р., Конвенція про обмеження відповідальності стосовно морських вимог 1976 р.); міжнародні морські договори міжнародного співробітництва України та морські звичаї, які в деяких випадках визначають внутрішньо-адміністративні засади діяльності капітана морського судна.

3. Адміністративно-правове законодавство стосовно регулювання діяльності капітана морського судна складається з Конституції України, спеціалізованого кодифікованого акта (Кодексу торговельного мореплавства України), кодифікованого акта про притягнення до адміністративної відповідальності (Кодексу України про адміністративні правопорушення), кодифікованих і спеціалізованих законів у сфері використання водних природних ресурсів, транспорту та транспортування, митного контролю та інших видів державного нагляду, підзаконних актів, ухвалених уповноваженими суб'єктами публічної адміністрації для практичної реалізації адміністрування діяльності капітана морського судна та норм держави прапора судна та права держави порту, в якому перебуває судно.

4. Адміністративні обов'язки капітана морського судна – це чітко встановлені нормами національного та міжнародного морського права правила об'єктивно зобов'язаної поведінки капітана морського судна, що обмежуються в

діях капітана щодо належного управління морським судном (керівництво судном та екіпажем, підтримання порядку на морському судні), охорони та безпеки людського життя, збереження та відновлення належного морського середовища, взаємодії з іншими суб'єктами морського права та вчинення інших адміністративних дій, за невиконання або за неналежне виконання яких щодо капітана морського судна передбачено застосування заходів адміністративного примусу.

5. Адміністративні права капітана морського судна – це передбачена нормами національного та міжнародного морського права міра можливої поведінки капітана морського судна, як основного суб'єкта управління судном, яка складається з права на можливість учинення власних дій щодо управління судна та права на задоволення особистих потреб як службової особи (оплата праці, підвищення кваліфікації, матеріальне, соціальне забезпечення тощо), права вимоги до інших осіб (членів екіпажу, пасажирів, судновласника, інших морських суден, органів державної влади, органів влади інших держав) щодо вчинення певних дій, пов'язаних із морським перевезенням, прав, пов'язаних з адміністративним захистом своїх прав, свобод і законних інтересів, інтересів судновласника та екіпажу судна.

6. Адміністративна відповідальність у сфері управління морським судном – це застосування до особи, на підставі та в межах адміністративно-правових норм адміністративних стягнень у разі вчинення цією особою адміністративного правопорушення щодо посягання на порядок управління морським судном, порушення правил перевезень морським судном і вчинення інших протиправних та винних діянь, які мають суспільно негативні наслідки на управління морським судном.

7. Адміністративно-правовий захист капітана морського судна в Україні є сукупністю адміністративно-правових повноважень і гарантій діяльності капітана морського судна, що реалізуються як капітаном морського судна, так і спеціальними суб'єктами публічної адміністрації (органами державної влади, громадськістю, міжнародними суб'єктами) за допомогою використання відповідних адміністративно-правових способів (як загальних, так і спеціальних) у сфері регулювання морського транспорту з метою належного управління морським судном, здійснення морських рейсів, збереження та відновлення морського середовища і забезпечення безпеки морського судна.

8. Компаративістичний розгляд зарубіжного досвіду морських держав щодо регулювання адміністративно-правового статусу капітана морського судна дозволяє виявити, що набуття адміністративної правосуб'єктності капітана морського судна у всіх державах має відповідати вимогам Міжнародної конвенції STCW, а повноваження та відповідальність капітана судна відображені в кодифікованих актах і відрізняються в різних країнах. Так, у Польщі капітан морського судна має публічно-правові функції щодо надання адміністративних послуг як реєстратора, здійснення деяких функцій правоохоронного органу (поліції), представницьких функцій держави прапора; в Італії статус капітана судна не регламентується єдиним систематизованим актом, а обмежено

визначається у Навігаційному кодексі; у Франції загальний правовий статус капітана судна визначається загалом Транспортним кодексом, але розширена інституційна система суб'єктів морської інфраструктури дозволяє ефективно вдосконалювати транспортну інфраструктуру через цілісну взаємодію органів влади із судновласниками; ефективно спеціалізоване законодавство у сфері регулювання діяльності капітана морського судна мають Нідерланди, де закріплено загальні повноваження капітана судна та його взаємовідносини із судновласником; правовий статус (права, обов'язки та адміністративна відповідальність) капітана морського судна Грузії детально визначено в законодавстві, причому статус капітана судна може отримати особа незалежно від громадянства; у Німеччині капітан морського судна є уповноваженою особою на здійснення управлінських і комерційно-правових дій щодо судновласника, екіпажу судна та інших суб'єктів морських перевезень.

9. Удосконалення адміністративно-правового статусу капітана морського судна в Україні має бути спрямоване на підвищення ефективності та модернізацію безпеки морського судноплавства, внесення змін і доповнень до законодавства щодо невиконання, ухилення від виконання та порушення законних вимог посадових осіб органів морського і річкового транспорту, формування та ухвалення Міністерством інфраструктури України сукупно з іншими суб'єктами підзаконної правотворчості у сфері регулювання діяльності капітана судна низки підзаконних актів (Статуту служби на морських суднах, Положення про капітана морського судна, Інструкції про порядок придбання, володіння та застосування табельної вогнепальної зброї капітаном судна, Інструкції про заходи щодо ізоляції особи, яка перебуває на судні та вчиняє дії, що не містять кримінально караного діяння, але загрожують безпеці судна або людей і майна, що на ньому перебувають) із метою нормативного закріплення правового статусу, адміністративно-правового та соціального захисту капітана морського судна.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Кішлян В. Л. Адміністративні права капітана морського судна. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 34. Ч. 2. Т. 3. С. 113–117.
2. Кішлян В. Л. Адміністративні обов'язки капітана морського судна. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Вип. 40. Т. 3. С. 67–70.
3. Кишлян В. Л. Понятие и содержание административно-правового статуса капитана каждого морского судна. *Право и политика*. 2018. № 1. С. 21–26 (Кыргызская Республика).
4. Кішлян В. Л. Адміністративна відповідальність капітана морського судна. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 1. Т. 4. С. 141–145.

5. Кишлян В. Л. Особенности международного-правового законодательство по регулированию деятельности капитана морского судна. *Право и Закон*. 2018. № 4. С. 29–33 (Кыргызская Республика)

6. Кішлян В. Л. Адміністративно-правове законодавство стосовно регулювання діяльності капітана морського судна. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. Вип. 50. Т. 4. С. 140–144.

7. Кішлян В. Л. Адміністративно-правовий захист капітана морського судна в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 4. Т. 2. С. 68–71.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Кішлян В. Л. Новітні адміністративні обов'язки капітана морського судна. *Актуальні проблеми вдосконалення законодавства та правозастосування: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 28–29 жовт. 2016 р.)*. Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2016. С. 66–68.

9. Кішлян В. Л. Зміст сучасних адміністративних прав капітана морського судна. *Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 16–17 черв. 2017 р.)*. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2017. С. 91–92.

10. Кішлян В. Л. Сутність адміністративно-правового захисту капітана морського судна в Україні. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 берез. 2018 р.)*. Київ: Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 77–80.

АНОТАЦІЯ

Кішлян В. Л. Адміністративно-правовий статус капітана морського судна. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2020.

У дисертації на основі аналізу й узагальнення теорії адміністративного та морського права, наукових поглядів, положень чинного міжнародного й національного законодавства розроблено наукові положення та наведено розв'язання наукового завдання щодо адміністративно-правового статусу капітана морського судна.

Визначено адміністративно-правовий статус капітана морського судна як правове становище капітана як службової особи, що визначається нормами адміністративного права (національним і міжнародним законодавством), відповідно до якого капітан наділяється владними адміністративними повноваженнями щодо керівництва екіпажем судна, забезпечення організаційно-правових та управлінських функцій щодо управління судном, організації судноводіння, накладення відповідальності та вирішення інших внутрішніх питань, які загалом реалізуються від імені держави прапора судна, відображаючи

взаємозв'язок капітана морського судна, як суб'єкта права, із судновласником, державою та суспільством.

Здійснено аналіз і узагальнення міжнародних норм права щодо регулювання діяльності капітана морського судна. Розкрито адміністративно-правове законодавство щодо регулювання діяльності капітана морського судна в Україні.

Визначено порядок набуття правосуб'єктності капітана морського судна. З'ясовано межі адміністративних обов'язків капітана морського судна. Визначено адміністративні права капітана морського судна.

Визначено чинники адміністративно-правового захисту капітана морського судна. Сформовано сутнісне розуміння адміністративно-правового захисту капітана морського судна як громадянина України, який здійснює управління судном під прапором іноземної держави.

Здійснено компаративістичну характеристику зарубіжного досвіду морських держав щодо регулювання адміністративно-правового статусу капітана морського судна.

Удосконалено адміністративно-правовий статус капітана морського судна в Україні щодо підвищення ефективності й забезпечення більш високої безпеки морського судноплавства. Запропоновано зміни і доповнення до законодавства щодо невиконання, ухилення від виконання та порушення законних вимог посадових осіб органів морського і річкового транспорту, формування та ухвалення Міністерством інфраструктури України сукупно з іншими суб'єктами підзаконної правотворчості у сфері регулювання діяльності капітана судна низки підзаконних актів (Статуту служби на морських суднах, Положення про капітана морського судна, Інструкції про порядок придбання, володіння та застосування табельної вогнепальної зброї капітаном судна, Інструкції про заходи щодо ізоляції особи, яка перебуває на судні та вчиняє дії, що не містять кримінально караного діяння, але загрожують безпеці судна або людей і майна, що на ньому перебувають) із метою нормативного закріплення правового статусу, адміністративно-правового та соціального захисту капітана морського судна.

Ключові слова: адміністративні обов'язки і права, адміністративно-правовий статус, безпека мореплавства, екіпаж, забезпечення, капітан, морське судно, права людини, соціальний захист.

АННОТАЦІЯ

Кишлян В. Л. Адміністративно-правовий статус капітана морського судна. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 «Административное право и процесс; финансовое право, информационное право». – Научно-исследовательский институт публичного права, Киев, 2020.

В диссертации на основе анализа и обобщения теории административного и морского права, научных взглядов, положений действующего международного и национального законодательства разработаны научные положения и приведены

решения научной задачи относительно административно-правового статуса капитана морского судна.

Определен административно-правовой статус капитана морского судна как правовое положение капитана как должностного лица, которое определяется нормами административного права (национальным и международным законодательством), согласно которому капитан наделяется властными административными полномочиями по руководству экипажем судна, обеспечению организационно-правовых и управленческих функций по управлению судном, организации судовождения, наложению ответственности и решению других внутренних вопросов, которые в целом реализуются от имени государства флага судна, отражая взаимосвязь капитана морского судна, как субъекта права, с судовладельцем, государством и обществом.

Осуществлены анализ и обобщение международных норм права по регулированию деятельности капитана морского судна. Раскрыто административно-правовое законодательство по регулированию деятельности капитана морского судна в Украине.

Определен порядок приобретения правосубъектности капитана морского судна. Выяснены пределы административных обязанностей капитана морского судна. Определены административные права капитана морского судна.

Определены факторы административно-правовой защиты капитана морского судна. Сформировано сущностное понимание административно-правовой защиты капитана морского судна как гражданина Украины, который осуществляет управление судном под флагом иностранного государства.

Осуществлена характеристика зарубежного опыта морских государств по регулированию административно-правового статуса капитана морского судна.

Усовершенствован административно-правовой статус капитана морского судна в Украине относительно повышения эффективности и обеспечения более высокой безопасности морского судоходства. Предложены изменения и дополнения в законодательство относительно невыполнения, уклонения от исполнения и нарушения законных требований должностных лиц органов морского и речного транспорта, формирования и принятия Министерством инфраструктуры Украина совокупно с другими субъектами подзаконного правотворчества в сфере регулирования деятельности капитана судна ряда подзаконных актов (Устава службы на морских судах, Положения о капитане морского судна, Инструкции о порядке приобретения, владения и применения табельного огнестрельного оружия капитаном судна, Инструкции о мерах по изоляции лица, находящегося на судне и совершающего действия, которое не предусматривает уголовно наказуемого деяния, но угрожают безопасности судна или людей и имущества, которое на нем находится) с целью нормативного закрепления правового статуса, административно-правовой и социальной защиты капитана морского судна.

Ключевые слова: административные обязанности и права, административно-правовой статус, безопасность мореплавания, экипаж, обеспечение, капитан, морское судно, права человека, социальная защита.

SUMMARY

Kishlian V. Administrative and legal status of the sea captain. – *Qualifying scientific work as a manuscript.*

Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy in Law, specialty 12.00.07 «Administrative Law and Process; Financial Law; Information Law». – Research Institute of Public Law, Kyiv, 2020.

Scientific provisions concerning the administrative and legal status of the sea captain are developed in the dissertation on the basis of the theory of administrative and maritime law, scientific views and provisions of the current international and national legislation.

It is identified that the legal status of the official (sea captain) is determined by the norms of administrative law (national and international), according to which the captain is endowed with administrative powers and has authority over the management of the vessel, organization of navigation, imposition of liability and resolution of other internal affairs.

It is proved that the sea captain has extraordinary powers, therefore the legislation guarantees administrative protection from illegal or illegitimate actions of legal entities. The elements of the administrative and legal status should include: principles and conditions for acquiring the status; administrative duties and rights of the sea captain; administrative responsibility of the sea captain; guarantees of administrative protection of the captain in Ukraine.

On the one hand, the sea captain is an official hired by the shipowner and, on the other hand, a person who represents the interests of the flag State of the vessel and must comply with the national law.

It is determined that guarantees of administrative and legal protection of the sea captain in Ukraine are an integral factor of his administrative and legal status as a top specialist, who represents Ukraine in the international arena and makes a significant contribution to the public interest aimed at domestic society and stability of Ukraine;

It is concluded that the rule of law of the flag State of the vessel and the port State which the ship enters are the key factors that determine the real legal relationship between the captain, the flag State of the vessel and Ukraine on interaction with authorized bodies of administrative control of foreign states and bodies of domestic administrative surveillance of marine industry.

It is proved that administrative duties of the captain are the rules of conduct established by the norms of national and international maritime law, limited in the actions regarding proper control of the vessel and safety of human life (management of the ship and crew, maintenance of order on the sea vessel), preservation and restoration of the marine environment and the performance of other administrative actions, for non-compliance or improper fulfilment of which, coercive measures may be used .

It is concluded that administrative liability in the field of ship management presupposes imposition of administrative penalties, on the basis of and in accordance with the administrative law, for violating the rules of maritime transportation and the commission of other wrongful acts that lead to socially negative consequences for ship management.

It is noted that the administrative and legal protection of the ship master in Ukraine includes a set of administrative and legal powers, as well as guarantees for the exercise of captain`s duties.

The essential understanding of administrative and legal protection of Ukrainian ship master who carries out vessel management under the flag of foreign States is formed.

Comparative characteristic of foreign experience of maritime states in regulating the administrative and legal status of the ship captain proves that the acquisition of a legal personality in all states must meet the requirements of the International Convention STCW, with the powers and responsibilities of the ship master being reflected in the codified acts.

The administrative and legal status of the captain of a seagoing vessel in Ukraine has been improved in order to increase the efficiency and ensure higher safety of maritime navigation, make changes and additions to the legislation on non-compliance, dereliction of duty and violation of legal requirements of sea and river transport officials; formation and adoption of a set of by-laws by the Ministry of Infrastructure of Ukraine, together with other actors of law-making in the field of regulating the captain`s activities (Regulations on the ship captain, Instructions on the acquisition, possession and use of firearms by the ship master , Instructions on measures to isolate a person who is on board and commits acts that do not contain a criminal offense, but endanger the safety of people and property in order to consolidate the legal status of regulatory, administrative, legal and social protection of the ship captain.

Key words: administrative responsibilities and rights, administrative and legal status, maritime safety, crew, security, captain, seagoing vessel, human rights, social protection.